

מראי מקומות - ראש השנה

כב.

העדים באים לברר המציאות, אלא כל אחד בא להעיד על עצמו שהוא ראה הלבנה, ובוזה אין מצטרפים יחד כלל, ולכך אין שייך בזה דין נמצא אחד קרוב או פסול.

והקהילות יעקב חלק על דבריו, שאף שהבית דין יודעים המציאות, מכל מקום גדר גזירת הכתוב היא שצריך להעיד כאילו אין הבית דין יודעים כלל, והרי זה כשאר עדות ממש, שאם לא כן גם קרובים יהיו כשרים, שהרי אינם מעידים על דבר אחד, אלא כל אחד העיד על עצמו שראה הלבנה. ואת קושיית המנחת חינוך כתב לתרוך, שלא ראו הלבנה בבית אחת כלל, אלא בזה אחר זה, ולכך לא הצטרפו עד שיעידו ביחד, ויכולים להעיד אפילו שלא ראו יחד [ראה להלן כג: בטורי אבן ובהערות להגרי"ש בזה], ומה שהעידו יחד לפני בית דין של כהנים, יש לומר שלא העידו בתוך כדי דבור, או שלא היה זה כלל בגדר עדות, אלא ששאלו לכהנים האם בית דין הגדול יקבלו עדותם או לא, והכהנים השיבו מה שסברו, והיתה זו רק שאלה להלכה, ולא קבלת עדות כלל.

ד. עדות זו תהא מסורה לכם

פירש רש"י, לחשובי הדור אני מוסה וכו'. ובספר המצוות להרמב"ם (עשה קנ"ג) כתב, שרק בית דין הגדול לבדם יכולים לקדש החודש, ורק בארץ ישראל. אולם בהשגות הרמב"ן שם הקשה שהרי בית דין הגדול נתבטל ארבעים שנה קודם חורבן הבית, ומכל מקום מבואר שהיו מקדשים על פי הראיה לאחר מכן. ולכך כתב שאין צריך אלא בית דין של מומחים, ואין צריך דוקא בית דין הגדול.

ה. אמר ליה היכי תנית אמר ליה איפכא

הקשה הפני יהושע, שאם כן מדוע כשהקשו לו מתחילה 'ומעשה' וכו', לא השיב לו מיד ששנה להיפך, וכתב שיש ליישב בדוחק.

ו. הלכתא כרבי שמעון

לכאורה קשה, שהרי יש כאן רבי יוסי ומעשה, ומדוע פסק כרבי שמעון. ובמלא הרועים כתב, ששמואל פסק כן לשיטתו, שסובר שבכל דין צריך שלושה מומחין, ואם כן אין צריך לומר 'לכם' שמסורה לכם (שלא כשיטת הרמב"ם המובאת לעיל, שצריך דוקא בית דין הגדול), ועל כרחך דורשים זאת לומר שעדות זו כשרה בכך, כרבי שמעון.

ז. אלו הן הפסולין

חקר המנחת חינוך (ד', י"ב) האם יש פסול נוגע בעדות החודש, כגון מי ששכר בית לאותו חודש, ויש לו נגיעה האם ראש חודש היום או למחר, ונקט שהפשטות היא שהוא פסול. עוד

א. אמר רבי יהודה חס ושלום שרבי עקיבא עיכבן וכו' הקשה השפת אמת, מדוע אמר חס ושלום, הלא גם רבי יוסי סובר שאם נראה בעליל אין מחללין, ואם כן יש לומר שהוא הדין בארבעים זוג. וכתב, שאפשר שרבי יהודה סובר שאפילו לרבי יוסי ארבעים זוג אינו דומה לנראה בעליל, לפי שיתכן שבמקום בית דין לא היה מי שראה אותה.

ב. שאם יפסל

פירש רש"י יכשל בפיו כשיבדקוהו. אבל הרמב"ם (קדוש החודש פ"ב ה"א) כתב, שאם נמצא אחד מהם פסול מפני שהוא גזלן וכיוצא בו. והטעם שרש"י לא פירש כהרמב"ם, ביאר הערוך לנו, שיתכן שהוא משום הלשון 'יפסל' שמשמע להבא, ואם הוא גזלן, הרי היה פסול מתחילה, ולכך פירש שיכשל בפיו [אבל לפי זה יקשה על התנא עצמו, מדוע נקט לשון זו ולא בפסול ממש כמו בכל מקום].

עוד פירש הערוך לנו שכוונת רש"י ליישב את ראיית הרי"ד בספר המכריע, שדן האם כוונת העדים להעיד עושה אותם לכת אחד, או שרק אם מעידים יחד נעשים כת אחד. והביא ראיה ממשנתנו, שאב ובנו שראו את החודש יכולים ללכת, שאם נפסל אחד מהם, יכול השני להעיד עם אחר. ואם היו נעשים לכת אחת על ידי ראייתם בלבד, אם כן נמצא אחד מהן פסול כל הכת פסולה, אלא ודאי שאינם נעשים לכת אחת עד שיעידו יחד. וכתב הערוך לנו שכוונת רש"י לדחות הראיה, שבמשנתנו לא מדובר כלל בנמצא פסול, אלא שיכשל בפיו, ועל ידי זה ודאי אין חבירו נפסל, ויכול שוב להעיד. ובדעת הרמב"ם יש לומר שסובר כהרי"ד, ולכך ביאר את המשנה גם כשהיה פסול ממש, ואין חבירו נפסל על ידי זה.

והמאירי כתב, שהטעם שאין כאן דין נמצא אחד מהן קרוב או פסול שכל הכת פסולה הוא, משום שלא הלכו על דעת שיצטרפו, ועיין עוד להלן בענין זה.

ג. מעשה בטוביה הרופא

הקשה המנחת חינוך (ד', י"ז) כיצד קבלו אותו ואת בנו, או אותו ואת עבדו, הלא כבר נצטרף עם בנו (או עבדו) בשעת ראייה, והוכיח שכיוון להעיד, ואף אם צריך דוקא הגדה, הלא כבר הגידו לפני בית דין של כהנים, ומדוע לא יפסלו מדין נמצא אחד מהם קרוב או פסול.

ובקהילות יעקב (סי' י"ט) הביא מספר בני ציון שרצה לחדש שאין פסול של נמצא אחד מהן קרוב או פסול בקדוש החודש (שלא כספר המכריע והמאירי המובאים לעיל), ומשום שעדות קדוש החודש שונה מכל עדות, כיון שהרי הבית דין יודעים שיש לבנה, אלא שיש גזירת הכתוב שצריך עדות, ונמצא שאין

מראי מקומות - ראש השנה

כב. (המשך)

יא. מחללין את השבת ויוצאין לעדות החודש כתב הפני יהושע (כא): שמלשון המשנה והסוגיא משמע שמחללין אפילו במלאכה גמורה, שהרי למדו זאת מפסוק. והעיר מדוע אין לומדין מכאן שעשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת. וכתב שיתכן לדחות שעשה שקודם מתן תורה שונה. אבל הקשה מפסח ומילה ותמיד, שגם הם קודם מתן תורה, והדין הוא שאין מכשירין דוחה שבת, וכן כשאפשר לקיים שניהם, ומדוע אין לומדים מכאן שגם מכשירים דוחין שבת. והוכיח, שדחיית השבת כאן היא רק לגבי הלאו של מחמה, אבל לא במלאכת אדם. אולם המאירי כתב, שכוונת המשנה בהדרגה, שלא רק שיכולים להרכיבו על חמור, אלא אף על כתפיהם, שהוא איסור הוצאה (ומשמע שאין זה משום חי נושא את עצמו, אלא אף שיש בו איסור הוצאה מותר).

יב. ואם היתה דרך רחוקה לוקחין בידם מזונות הקשה האגרות משה (או"ח ה', כ"ו), שהרי לא היו הולכין כי אם מהלך לילה ויום, ולכאורה במהלך לילה ויום אין סכנה בלא מזונות, ומהו ההיתר ליקח מזונות, כיון שאינו סכנת נפשות. ואין לומר שמדובר בחולה, שאם כן היתה המשנה צריכה לומר 'ואם היה חולה' וכו'. וכתב להוכיח מזה, שכיון שזהו דרך אכילתן בכל יום, ויש חשש רחוק שמי שלא יאכל בזמנים שהוא רגיל לאכול, יבוא לידי סכנה, יכולים לחלל השבת משום ספק זה.

פרק ב' - אם אינן מכירין

יא. משלחין עמו אחר להעידו כתבו התוספות, שמחללין שבת אף בשביל האחר. והקשה הטורי אבן, שכיון שמדאורייתא כל אדם בחזקת כשרות, ואין זה אלא פסול דרבנן, איך יכולין לחלל שבת בשביל האחר, וכי בית דין מתנים לעקור דבר מן התורה בקום ועשה. ותיירץ, שכיון שתקנו חכמים שלא לקבל עדות אם אין מכירין אותו, נמצא שלמעשה אי אפשר להם לקדש החודש על פי עדותו כשאין מכירין אותו, וכיון שצריכים את עדות האחר כדי לקדש החודש, יכולים לחלל עליו את השבת.

חקר (אות י"ג) האם לעדות החודש צריך עדות שאי אתה יכול להזימה, וכתב שלכאורה זה תלוי בשני תירוצי התוספות במכות (ב), שאם די במלקות כדי שיחשב עדות שאתה יכול להזימה, אם כן גם בעדות החודש נחשב עדות שאתה יכול להזימה. אבל לתירוץ שני בתוספות, כשאין שייך יכול להזימה אין צריך, יש לומר שגם כאן אין צריך יכול להזימה. ונפקא מינה באומר על הדרישות וחקירות איני יודע, שאם צריך יכול להזימה העדות פסולה משום שבאופן זה אי אתה יכול להזימה, אבל אם בעדות החודש אין צריך יכולים להזימה יהא כשר.

ומה שנקט המנחת חינוך שאם הוזמו העדים בקידוש החודש לוקין, בדברי רעק"א (שו"ת ח"א סי' קע"ו) מבואר לא כך, שכתב שכל עדות שאינה על 'רעך' כמו עדות החודש אינו בכלל לא תענה ואין לוקין עליו, ולכך כתב גם שאין צריך בעדות החודש שיוכלו להזימה, כיון שלא שייך בהם הזמה כלל.

ה. המשחק בקוביא

כתב רש"י שהוא גזלן מדרבנן, אבל מדאורייתא אינו גזלן אלא בחוטף מידו. ובחידושי הר"ן, שאינו גזלן מדאורייתא כיון שנתנו לו הממון מדעת. אבל הריטב"א כתב, שאף שהוא גזלן דאורייתא, כיון שמורים בזה היתר לומר שאין זה גזל כיון שהשני מסכים, לכך אינו נפסל לעדות מן התורה, וכן משמע בתוספות.

ז. אפילו במטה

כתב התוספות יום טוב, שאף שהכלל הוא חי נושא את עצמו, ופטור על המטה, שהיא טפילה לחי, זהו רק במי שיכול ללכת בעצמו, אבל אם הוא חולה, הרי הוא ככפות, שחייב גם על האיש עצמו, וגם על המטה, ואף על פי כן מחללין.

י. שעל מהלך לילה ויום מחללין את השבת

הקשה הרש"ש, שלכאורה שייך לחלל גם יותר ממהלך לילה ויום, כגון כשרואה את הלבנה ביום כ"ט שחל בשבת, שיש לו לבוא קודם הלילה של יום א' כדי לקדש את יום ל', וזהו יותר ממהלך לילה ויום. וכתב להוכיח מזה שאין מחללין שבת כדי לקדש ראש חודש לאחר השבת, עיין שם.